

Frosttolerante middagsblomster.

Klassiske alpine planter indsamles oftest i Alperne, i Asien, i Nordamerika og en sjælden gang i de sydamerikanske Andesbjerge. Hvad de fleste ikke er opmærksomme på, er den store artsdiversitet, der er i de sydafrikanske bjerge, mest Drakensberg området. Det drejer sig primært om middagsblomst- (*Aizoaceae*), kurveblomst- (*Asteraceae*) samt maskeblomstfamilien (*Scrophulariaceae*). Mange medlemmer af disse familier er særdeles frosttolerante, men kan være sensitive over for vintervæde, høje sommertemperaturer, samt andre mindre forskelle i mikroklimaet, der gør, at man foranledes til at tro, at de ikke kan tåle frost. Middagsblomstfamilien alene kan mønstre de første 100 arter og former, der kan tåle under -20°C om vinteren, selv arter af *Lithops*. De venter bare på, at vi arbejder med dem!

En af pionérgartnerne inden for frosttolerante sydafrikanere i almindelighed, og frosttolerante middagsblomster i særdeleshed, er **Panayoti Kelaidis**. Kelaidis er kurator ved Denver Botanic Garden, og han har flere gange været på rejser i bjergene i Sydafrika for at indsamle plantemateriale. I Denver Botanic Garden har

de en stor samling af disse planter, og med vintertemperaturer ned mellem -20°C og -30°C er væksterne virkelig på prøve. Men haven rummer store mængder af *Delosperma*, *Nananthus*, *Kniphofia*, *Diascias*, *Heliochrysum* m.m., alt sammen vidner om disse planters potentiale.

De mest kendte er *Delosperma cooperi* og *Delosperma nubigenum*. Førstnævnte er en kraftig vækst, der er frosttolerant, men ret følsom overfor vintervæde. I en potte er den næsten for voldsom, og min moderplante vokser da også i en 90 l murerbalje, som den i øvrigt fylder.

Delosperma nubigenum er en god, hårdfør plante. Oftest sælges en steril udgave, der muligvis er en bastard af flerartet afstamning. Den ægte *D. nubigenum* er en

lavere, men stadig gulblomstret sag, der er rimeligt sjælden, men værd at lede efter, da den vokser fint ubeskyttet i uorganisk, veldrænet materiale på friland.

I min egen plantesamling befinder der sig i skrivende stund omkring 50 arter af frosttolerante middagsblomster, *Kniphofia*, ligeledes en del *Crassula* fra højlandet, primært former af

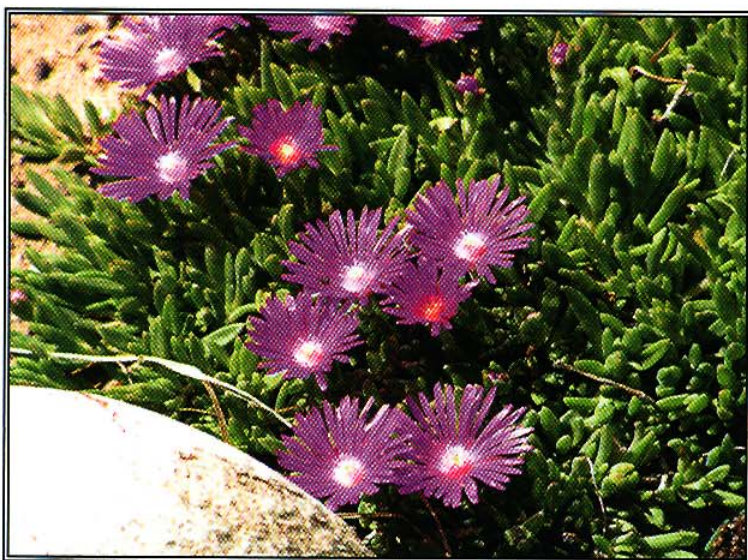

Et udsnit af bedet med bl.a. *Delosperma* sp. Lesotho, *Sempervivum*, *Opuntia*, *Rosularia* og *Crassula*.

C. setulosa. Mange af arterne vokser direkte i alpine bede, mens de fleste står i uopvarmet drivhus om vinteren, og udenfor i sommerhalvåret. Det er vigtigt med disse planter, specielt *Delosperma*-arterne, at man ikke har dem permanent i drivhus, da de høje sommertemperaturer i bedste fald giver ranglet vækst og sårbarhed overfor skadedyr, i værste fald slår planterne ihjel. Optimaltemperaturen for mange er mellem 12° og 24°C.

Mange pottbundne frosttolerante kaktus kan om vinteren placeres i en uopvarmet lade eller lignende og for kaktus betyder lysmængden om vinteren ikke meget i forhold til om de bare skal overvintre. Men dette er ikke tilfældet med midt-dagsblomsterne. De skal have lys om vinteren, god luftcirkulation, ellers kan dette alene slå dem ihjel. Uopvarmet drivhus er det bedste til dem.

De planter jeg har udvalgt til artiklen giver en idé om noget af den diversitet, der er i familien og alle har hver deres unikke egenskaber at tilbyde.

Delosperma sp. 'John Proffit' langs drivhusets sydside

Delosperma sp. 'John Proffit'

Denne plante sælges oftest som en hybrid, hvor *D. cooperi* menes at være indblandet. Imidlertid er det blot en navngiven klon af en formentlig ubeskreven art. *Delosperma*-slægten er noget rod,

og selv om der lejlighedsvist arbejdes hårdt på at løse disse problemer, vil vi i mange år fremover stå overfor en uoverskuelig mængde af navne, der mangler en konkret plante, og endnu flere planter der mangler navne.

Denne plante er indsamlet nær Matatiele, Kwazulu-Natal, på østsiden af Øst Cape Drakensberg. Den er indsamlet af Kelaidis og opkaldt efter en Direktør for Denver Botanic Garden, som gik på pension i 1999. Haven ønskede at opkalde en plante efter ham, og da Kelaidis ikke kunne artsbestemme denne *Delosperma*, fik den navn efter **John Proffit**. Planten er indsamlet ved foden af bjergene, men vokser hele vejen op. Planter fra de højeste områder distribueres som *Delosperma* 'Tiffendell', men er grundlæggende samme art, blot mindre, og tidligere blomstrende, egenskaber man ofte finder hos planter fra højere områder.

I områder hvor 'John Proffit' vokser, falder der årligt 1500 mm regn. Det er altså en art, der tåler en del vand. Dette er en god egenskab at have, når den skal vokse i Danmark, og den hører da også til blandt de mest hårdføre. Mine står ubeskyttet udenfor i den lokale sandjord på sydsiden af drivhuset sammen med et par *Yucca angustissima* og *Yucca glauca*. Det er en god plante at starte med. Den synes endda her at se væsenligt bedre ud efter vinteren, når den vokser på friland, frem for at stå i det uopvarmede drivhus. Den vokser rimeligt hurtigt, og man kan hurtigt få nyt plantemateriale, man så kan eksperimentere med. Blomstring i sen maj og juni, med en remontering senere på året.

Delosperma sp. Lesotho

Når man beskæftiger sig med *Delosperma*-slægten støder man hurtigt på navne som *congestum*, *basuticum*, og selektionen 'Gold Nugget', men hverken *basuticum* eller *congestum* synes at være i dyrkning. Køber man dem ender man altid med den samme lille, relativt langsomtvok-

sende, gulblomstrende art. For at gøre forvirringen komplet sælges den undertiden også som *D. nubigenum*.

Delosperma sp. Lesotho

Denne plante hører til blandt de mest frosttolerante sydafrikanere overhovedet. En af mine bekendte, **Kristl Walek** i Ontario, Canada, dyrker dem ubeskyttet i hendes have med temperaturer ned til -35°C. De er oprindeligt indsamlet af **Sean Hogan** i 1991 og igen af Kelaidis i 1994 på toppen af Sani Pass. Der er som nævnt mange navne tilknyttet den, men sandheden er nok, at den er ubeskrevet.

I min have vokser den i stenbedet, under særdeles veldrænede forhold, men i øvrigt ubekryttet overfor vintervæde. Det er den første *Delosperma*, der viser aktivitet efter vinteren og lige så snart frosten er af jorden kommer de første nye blade. Blomstring i maj.

Der findes også en hvidblomstret mutation af arten. Denne er patenteret under navnet 'White Nugget', men er bortset fra farven på blomsten, magen til den gulblomstrede form.

Delosperma floribundum

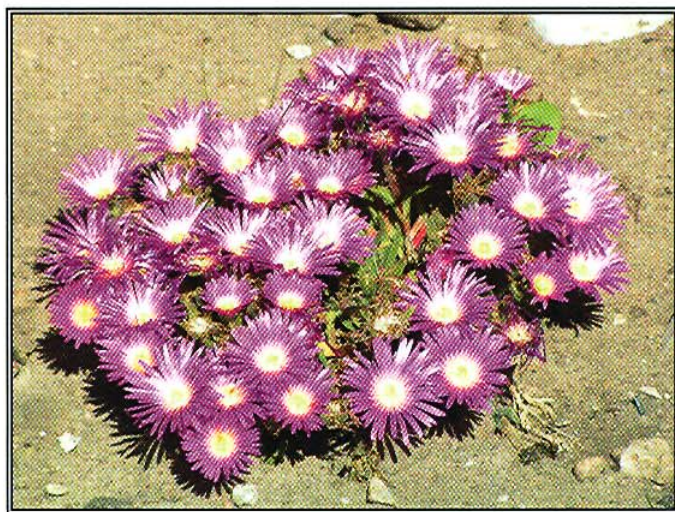
Her er en af de virkelig smukke planter. Indsamlet af Kelaidis nær Springfontein i Orange Free State. I varmere klimaer bliver den næsten busket, med en højde op til 25 cm, men her hos os starter den forfra hvert år fra bunden. Den trives med varmere temperaturer end de to foregående arter, men stadig ikke under

Delosperma floribundum langs sydmur

drivhusbetingelser. Et optimalt sted er op ad en varm sydmur. Med hensyn til lave vintertemperaturer er den så hårdfør som nogen anden *Delosperma*, med den forskel at den helst skal stå rimeligt tørt for at komme igennem vinteren. Det kan for eksempel løses ved hjælp af en glasplade, der står placeret op ad muren hen over planten.

Blomstringen er lang, men starter først midt på sommeren.

Delosperma sutherlandii i ubeskyttet bed

Delosperma sutherlandii

En perle til stenbeddet eller krukke på terrassen. Med næsten enorme blomster synes den at fastholde ens blik. Planten er opbygget helt anderledes end de foregående arter. Bladene er flade og hårede, og stænglerne er tykke. Den breder sig kun langsomt.

På friland trives den godt i en blanding af sten,

grus og sand, gerne mellem større sten. Den kommer fint gennem de fleste vintre, hvis drænet er i orden. Bladene dør væk, hvis ikke den står helt tørt, men den skyder villigt fra stænglen igen i midten af maj. Hvis den dyrkes i krukker sættes disse ind i det uopvarmede drivhus i perioden oktober til marts. I denne periode skal planten heller ikke vandes, før marts kommer med sine mange solskinstimer.

Arten er tæt beslægtet med *D. hirtum* og *D. ash-tonii*, og artsgrænserne er vage og ikke særligt veldefinerede.

Titanopsis calcareal- blomstring i september

Titanopsis calcareal

En helt andet type plante end de næsten altid balstyriske *Delosperma*, er *Titanopsis*. Ofte refereret til som en af de "levende sten". Med den kryptiske overflade og langsomme vækst, er dette vel en dækkende betegnelse. Når jeg taler med folk i det sydlige USA eller Australien bliver *Titanopsis* ofte kaldt en vintervoksende plante, idet den på disse breddegrader trives ved at vokse om vinteren. Men den er ikke en ægte vintervokser. Den har sin primære vækst ved temperaturer under 25°C og lever et sted, hvor sommeren byder på masser af varme og sol, ja så henlægger den sin primære vækst til vinterhalvåret. Så meget varme lider vi heldigvis ikke

af her i Danmark, og *Titanopsis* er en herlig vækst, der starter inde i det uopvarmede drivhus i midten af marts eller tidligere, alt afhængig af, hvor stærk nattefrosten er. Som flere andre alpine planter har den intet imod frost om natten i starten af vækstperioden.

Der er to ting, der kan gå galt med *Titanopsis*. For det første tåler den ikke vand på de forkerte tidspunkter. For det andet skal den stå særdeles veldrænet, og selv om den helst skal gennemvandes ved hver vanding, skal den hurtigt tørre næsten helt ud igen. Vandingen begynder i starten af marts og fortsætter indtil efteråret. De primære vækstperioder vil være forår og eftersommer. Ofte falder blomstringen i eftersommeren, men den kan også starte allerede i marts, hvor planten vil konkurrere med Krokus og *Eranthis* udenfor. I regnvejrperioder vandes der næsten ikke, da risikoen for råd er stor. Det kan anbefales at dyrke planterne i uorganisk materiale i relativt rummelige lerpotter, der ikke er glaseret. Vandet skal kunne fordampe hurtigt. *Titanopsis calcareal* tåler ned til - 30°C hvis den står helt tørt.

Arten er meget variabel og det kan anbefales at få planter fra forskellige lokaliteter. Den bliver ikke gammel, og en *Titanopsis* på 10 år er et særsyn.

Nananthus sp. Enkelekoppie

Plante af ukendt oprindelse. En lille og særdeles hårdfør plante med fantastiske, næsten flammende blomster. Det er ikke en plante man overser, og man skal enten helt ned for at se den, eller potten skal tages op. *Nananthus*-arterne er langt mere hårdføre overfor væde end *Titanopsis*, blot skal vandet kunne løbe fra dem med det samme. Drænet skal med andre ord være i orden. Jeg dyrker dem i uglaserede lerpotter i den klassiske uorganiske blanding af

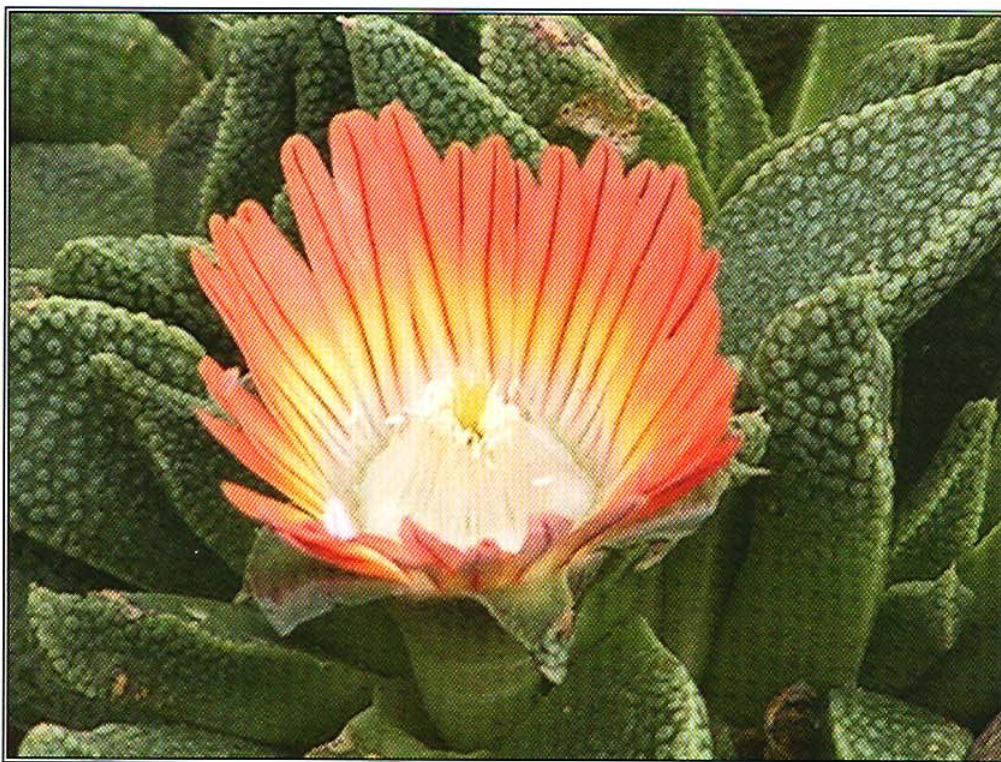
småsten og sand. Til gengæld skal de som *Delosperma*-arterne vandes en del i vækstperioden. Det er hårdføre planter som uden problemer overvintrer i uopvarmet drivhus, med første van-

ding i slutningen af februar, hvor også væksten indledes. Som med *Titanopsis* er de ikke følsomme overfor nattefrost på denne tid af året. I perioder med dagsfrost vandes ikke.

Nananthus er kandidater til frilandsbede, måske blot med en simpel overdækning mod væde som eneste beskyttelse. Det må mine og andres fremtidige eksperimenter vise.

Afprøvning på friland.

Når man får nye arter ind er det vigtigt først at sikre de værdifulde planter før man begynder at eksperimentere med dem. Midtidsblomster generelt er næsten latterligt lette at frøformere, hvilket kan være en befrielse, da man hurtigt kan få en stor mængde planter at arbejde med. Men mange arter kan ikke fås fra frø, og derfor må man nøjes med stiklinger. Drejer det sig

***Nananthus* sp. Enkelekoppie i blomst**

plads til deres omfangsrige rodsystem. Efter en sæson på denne måde og med en sikker overvintring i uopvarmet drivhus, starter man næste sæson med at lave stiklinger. Disse plantes nu alle de steder, det kunne tænkes, at de vil trives. På den måde har man råd til at miste små-

I denne del af bedet står *Opuntia*, *Petrosedum*, *Rhodiola*, *Jovibarba* og forskellige *Delosperma*

planter, idet man har en moderplante i en krukke, og man lærer hvad det er som planterne fordrer.

En anden mulighed er kun at dyrke dem i store krukker på terrassen. Man får store mængder af blomster, pasningen af minimal og om vinteren skal de bare i drivhuset, for næste år at levere et endnu større blomstershow.

God fornøjelse!

Martin Tversted

Skærvad, Djursland

www.northern-nursery.dk

om *Delosperma*-arter, kan det anbefales at starte med en dyrkning af dem i store rummelige krukker. De skal hurtigt fylde dem ud, og de trives kun hvor der virkelig er